

NYA Mäktaren

VOLYM XXVII

Teologisk bilaga till Kyrka och Folk nr 12/10

Nåd och tjänst

Paradoxen i kristen fostran

Av Steven Hein

Författaren är rektor på Concordia Institute for Christian Study i Colorado Springs, Colorado. Artikeln har tidigare varit publicerad i tidskriften Logia och är översatt av Anders Alapää.

Om än inte lutheran var det David Hicks som klarläggande beskrev en grundläggande paradox som är konstitutiv för klassisk, kristen undervisning, i synnerhet ur ett lutherskt perspektiv. Han beskrev en pedagogisk spänning i undervisningen som på en och samma gång syftar till att utrusta unga sinnen för ”kampen mot världen och för själens frälsning”.¹ Denna beskrivning motsvarar nära det kristna livets paradoxala karaktär, så som det beskrivs i en av Luthers tidiga, men mest insiktsfulla, avhandlingar: hans *Traktat om kristen frihet*, mer känd som *Om en kristen människas frihet* (1520). Han uttrycker sig så här: ”En kristen är helt och hållet en fri herre över allting, inte underkastad någon. En kristen är helt och hållet en pliktrogen tjänare åt alla, underkastad alla” (AE 31:344).

Nu, mer än någonsin, behöver föräldrar och ordets tjänare förstå dessa paradoxer för att kunna fostra våra barn med en undervisning som är tydligt klassisk och luthersk. Det är en undervisning som de är i desperat behov av. Därför skulle jag vilja lägga till ett annat sätt att beskriva Luthers paradox, som formar den kristna identiteten. Det kristna livet karaktäriseras av ett liv i *nådens frihet och tjänsten åt nästan*.

Å ena sidan behöver en tydligt luthersk undervisning fostra förståelse och attityder som formas av tron som vi döps till. Till kärnan i det som denna tro förkunnar hör ett liv i säkerställd frihet, en frihet att vara Guds barn och att njuta av ett liv med vår Skapare för Kristi nåds skull. När det gäller att säkerställa och uppehålla Guds ynnest, när det gäller att brottas med skillnaden mellan hur vi är och hur vi borde vara, när det gäller att säkra vår egen trygghet finns det ingenting vi kan göra, ingenting att uppnå, ingenting att fullgöra. Vi måste lära att detta att bli frälst handlar om att inte göra ett minsta dugg.

Det verkligt anstötliga i evangeliet i fråga om själens frälsning är att det kallar oss till ett löjligt passivt liv, inte olik en

tiggares. Tiggare saknar de grundläggande saker som behövs för att leva. Om de vidare skulle få vad de behöver i livet skulle de inte ha någonting att ge tillbaka. De bara står där – med mössan i hand – för att om och om igen ta emot allt de kan få. Luthers sista ord, som påträffades nedklottrade på en papperslapp i hans ficka efter hans död, var: ”Vi är alla tiggare, det är sanningen.”

Detta är alltså vår uppgift: att uppfostra unga tiggare som gör det till en vana att helt enkelt gå – med den andliga mössan i hand till nådens tron – och ta emot all den skänkta värdigheten och levebrödet som de kan få av den blödande kärleken hos en korsfäst Kristus. De har att lära hur de får och behåller en andlig hunger efter att bara ta emot allt som de är och allt som de behöver för sitt uppehälle idag och alla dagar ur Jesu blodiga händer. Som tiggare måste de göra detta med den fasta övertygelsen att de inte har, eller någonsin kommer att ha, något att ge sin Herre i gengäld. Det är så som det borde vara. När Gud får det som han vill med oss, växer vi passivt i medvetenhet om och i uppskattning av vår fattigdom och hans barmhärtighet. Vi kan erfara vår andliga fattigdom genom lagens inre verksamhet och de yttre händelser som för med sig *tentatio*, men vi omfattar Guds barmhärtighet genom tron allena. Vi måste lära våra barn att njuta av en frihet från att någonsin vara tvungen att göra någonting för Gud.

Som Luther så klart uttrycker det i sina Heidelberg-teser (1518): ”Lagen säger ’gör detta’, och det blir aldrig gjort. Nåden säger: ’tro på detta’, och allting är redan gjort” (AE 31:41 [tes 26]). Det som Luther lärde av aposteln Paulus var att man kan leva livet under lagen eller leva det under evangeliet. Under lagen finns det alltid mer att göra, när allt är sagt och gjort. Men under evangeliet är allt redan gjort, när man trott allt om Kristi löften, och det finns ingenting kvar att göra. Och med ingenting får man allting. Man är fri. Detta är nåden genom vilken man blir frälst, och den för med sig en oerhörd frihet – en frihet med Gud viskandes till oss

¹ Hicks, David V. (1999): *Norms and Nobility: A Treatise on Education*, s 2. University Press of America, New York

det som Gerhard Forde har kallat evangeliets glättighet: ”Vad skall du göra nu när du inte behöver göra någonting?”²

Med världens måttstock och enligt gammal hederlig religion – till och med sådan som vill bli tagen för att vara kristen – är detta en förståelse av nåden som är både skandalös och glättig. Vi får allting som vi behöver genom arvet från vårt dop, vi blir till och med adopterade in i hans Sons kungliga familj, men förblir ändå tiggare. Vi blir kungar tillsammans med Herren Kristus i hans Rike, han som också trädde fram till hosianna-ropen som en kunglig tiggare.³ Detta gör oss till kungliga tiggare! Vår Gud är en Gud som kräver fullkomlig rättfärdighet, men det är ändå denna Gud som ger oss just det som han kräver i Kristi rättfärdighet, som ges till oss i de heliga tingen, om och om igen. Och här kommer en annan paradox när det gäller den rättfärdigheten: Nu är vi helt och hållet tillräckliga i Kristi rättfärdighet, men ändå behöver vi alltid mer; vi är kungliga tiggare livet ut.

Bara de som dör från synden kan leva i Kristus

Evangeliets frihet är Guds vishet, men blir vanligtvis betraktad som dårskap – religiös dårskap ur det mänskliga perspektivet sett. Enligt människans känsla för rättvisa får alla vad de förtjänar. Enligt Guds rättvisa får alla vad de inte förtjänar. Den rättfärdige Kristus får ta emot Guds vrede och straffet för synden, och vi förtappade syndare får ta emot nåd. Rent mänskligt låter det som ett bluffjobb att hålla oss obekymrade och lata. Världens visdom arbetar utifrån förutsättningen att ju viktigare frågorna som har att göra med människans existens är, ju mer måste vi hålla oss sysselsatta. Ju mer Gud befäller oss – och han befäller oss verkligen i sin lag (det är inte de tio förslagen!) – ju mer upptagna tänker vi att vi behöver vara. Den mänskliga religionen uppmuntrar alltid föreställningen att det finns gudomlig hjälp för dem som hjälper sig själva.

Således tar sig höjden av andligt engagemang uttryck i det vi gör. Men gentemot ett sådant vettigt perspektiv måste vi lära våra barn att förstå och uppskatta Guds dårskap i evangeliet, som arbetar utifrån ett annat slags logik. Evangeliet lär, ironiskt nog, det som är motsatsen till vad välmenande kristna föräldrar ofta lär, i synnerhet i jultider: ”Det är bättre att ge än att få.” Evangeliets logik är emellertid den helt motsatta: ”Det är bättre att få än att ge.” När det gäller själens frälsning, låt mig upprepa, när det gäller själens frälsning måste vi lära att alla åtaganden till generöst givande skapar just det som Aristoteles lovade: det skapar en tillväxt av världsliga dygder. Men när man litar på sådana saker skapar de också en biljett till helvetet. Vice versa skapar det passiva mottagandet av Kristi frälsande gåvor just det som aposteln Paulus lovade: en

2 Forde, Gerhard (1990): *Justification by Faith: A Matter of Death and Life*, s 33. Sigler Press, Ramsey, New Jersey

3 Vår kungliga tiggarentitet härrör delvis från vår enhet och vårt arv med Kristus, vars kungliga välde doldes under en tiggares yttre. Luther hänvisar till Jesus som den kungliga tiggaren då han utvecklar Matteus’ samband med Sakarjas profetia 9:9 beträffande hans triumferande men ändå ödmjuka intåg i Jerusalem. ”Han rider så tiggartligt, men lyssnar till det som sägs och predikas om denne fattige kung. Hans förtappelse och fattigdom visas upp, eftersom han kommer ridande på en åsna som en tiggare utan vare sig sadel eller sporrar. Men han kommer att ta ifrån oss synden, strypa döden, förläna oss evig helighet, evig sällhet och evigt liv, det syns inte. Därför måste du höra och tro” (WA 37: 201-202, citerad i David Steinmetz: *Luther in Context* [Grand Rapids: Baker Book House, 1995], s 28).

fullkomlig rättfärdighet och en biljett till himlen.

Vår utmaning idag, mer än någonsin tidigare, är att tillhandahålla erfarenheterna, de synsätt och den teologiska logik med vilkens hjälp våra barn (först och främst) kan förstå och sedan uppskatta den frihet som Kristi nåd ger. I detta avseende har kristen pedagogik för våra barn ofta gjort ett avgörande missstag, ett sådant som, olyckligtvis, har förts vidare i generationer. Vi anser att livet i Kristus bäst kan näras och uppskattas av våra små barn genom att vi sysselsätter deras händer med hantverk och deras sinnen med urvattnade bibelberättelser. Sedan blandar vi detta koncept med söta tankar om en sockersöt kärlek hos Jesus för kaniner, fjärilar och små barn. Vi har sett hur det mjuka religiösa stoffets hegemoni skapar okynnig leda hos våra pojkar med starka viljor omkring åtta års ålder och fullkomligt uppror bland många av båda könen omkring tretton års ålder. I dessa barns ögon kanske dagens ungdomskultur inte uppfattas som väldigt sund, men den är åtminstone inte så tråkig!

Vi behöver återvinna den tydligt lutherska förståelsen av hur hjärtan och sinnen förbereds för evangeliet. Vi måste förnya vår tro på vad professor Ronald Feuerhahn har kallat ”kraften i negativt tänkande”⁴ – kraften i negativt tänkande som använder sig av återkommande exkurser på lagen vis, i dess fulla kraft. Andliga tiggare blir skapade, inte funna, och förnyade i sin brinnande iver att tigga genom en fortlöpande erfarenhet av sin egen andliga fattigdom. Bara de som dör från synden kan leva i Kristus. Detta är lika sant för de döpta två- eller treåringarna som det är för deras föräldrar.

Den teologiska logik som förankrar evangeliets frihet för med sig tre mycket viktiga motståndare som måste övervinnas – synden, döden och djävulen. Utan en verklig medvetenhet och bedömning av dessa tre fiender blir evangeliets dårskap endast dårskap, och därtill alltmer ointressant dårskap. Vi måste fortlöpande visa våra barn på dessa onda saker i deras egna liv och i deras värld för att fostra och uppehålla tiggarens mentalitet livet ut. Synden har gjort våra små barn döda genom sina överträdelser, benägna att göra avgudar av nästan allting eller av vem som helst samt inkränkta i sig själva med gränslös självkärlek. Som oss alla – för att använda liknelsen från växtriket – har de blivit dåliga viner i en dålig vingård och frambringar ingenting annat än sura druvor.⁵ I detta liv är och förblir vi – åtskilda från Kristus – förtappade syndare.

En av de största utmaningarna i den kristna fostran av våra unga är att göra dessa realiteter klara, viktiga och konkreta samt att sätta in dem i sammanhanget av hur livet måste levas i en fallen värld. Friheten att leva som tiggare efter Guds ynnest i Kristus Jesus, och den frid och säkerhet som den för med sig, betyder knappast mycket utan medvetenhet om och bedömning av storleken på onskans problem. Därför behöver lagen inte bara undervisas om; den behöver få göra sitt intryck. Kraften i negativt tänkande behöver få göra ett intryck i våra barns liv tidigt och ofta, inte bara för disciplinens skull, men också för att forma karaktären på ett lämpligt sätt. Syndens problem behöver inte enbart läras ut, det behöver erfaras. Kraften i negativt tänkande är övertygelsen i våra barns hjärtan genom Andens verksamhet att de kan dö från synden – eller att de kan bara dö.

Denna övertygelse är det som skapar ett hängivet liv av tiggande efter Guds oerhörda nåd, litandes till att utöva evangeliets frihet för att få rikedomarna i Guds nåd utan minsta bekym-

4 Pastorn dr. Ronald Feuerhahn har varit en trogen och stimulerande professor i systematisk teologi vid Concordia Seminary, St. Louis, Missouri, i många år.

5 Anspelning på liknelsen i Jes 5:1-4.

mer över frågan om vad de kan ge i gengäld. För dem liksom för var och en av oss gäller att de kan leva av nåd eller inte leva alls. Men Gud vare tack får de leva av nåd. Medvetenheten om rikedomarna i Guds nåd kan inte bli större än medvetenheten om omfattningen av ens synd. Våra barn kan bara fatta undret på evangeliets vis när det vägs upp av lagens verkan. De kommer att göra framsteg och mogna som Kristi avbild steg för steg, som Luther uttryckte det, genom att alltid börja om på nytt igen – dö från synden på lagens vis och uppstå till nytt liv i evangeliets frihet (AE 25:478). Detta är sant för våra små, liksom för våra tonåringar, liksom för var och en av oss.

Skriften kopplar inte begreppet frihet till autonomi

Vid det här laget kanske du har tänkt: ”Men... men... men du utelämnar saker och ting, viktiga saker!” Ja, det är sant. Det finns en annan sida av livet som kristen. Nådens frihet har vi täckt in. Men nu måste vi fästa vår uppmärksamhet vid den andra sidan av paradoxen, tjänsten åt nästan. Vi måste förbereda våra barn för vad Hicks kallar ”kampen mot världen”. Kristna är på en och samma gång fria och bundna.

Konstigt nog är begreppen frihet och slaveri inte alltid varandras motsatser ur ett bibliskt perspektiv. På det borgerliga området gjorde våra förfäder en nära koppling mellan idén om frihet och idén om autonomi, närmare bestämt självstyrelse, autonomt självbestämmande. Vår *självständighetsförklaring* förklarade att vi skulle bli ett fritt folk, bestämda att regera oss själva och fria från den brittiska kronan. Men när Skriften behandlar vad Luther kallar ”tingen ovan oss” – andliga frågor – känns den inte vid mänsklig autonomi. Antingen styrs vi på alla punkter av ondskans krafter och väldigheter eller så styrs vi av Gud.⁶

Skriften knyter inte begreppet frihet till autonomi; snarare knyter den idén om frihet till ett ändamål – Guds ändamål.

Den kristnes liv är fritt men ändå är det ett liv i slaveri. Ja, Jesus lärde att ”om nu Sonen gör er fria, blir ni verkligen fria” (Joh 8:36). Han instruerade också sina lärjungar att när de med rätta erkände honom som Herre innebar det att de är slavar, *douloi*; och en slav är inte förmer än sin herre (Joh 13:13-16). I samma stil förklarade aposteln Paulus att vi i vårt dop har blivit befriade från slaveriet under synden och lever för Gud i Kristus Jesus. Vi har alltså därför blivit slavar åt Gud och rättfärdigheten (Rom 6:7, 17-19, 22), och liksom slavar är knutna till sin herre så är vi knutna till Kristus. Vi är en ny skapelse utformad efter hans mänskliga natur, och skapad för gärningar som Gud från evighet har planerat att vi skulle ägna oss åt.⁷

Betydelsen av ”tjänst” inbegriper en nödvändig koppling mellan vad vi är och vad vi gör. När det gäller andliga ting

6 Detta betyder att vi i Kristus är bundna till hans rättfärdighet som frambringar trons frukt; och skilda från Kristus är vi bundna till synden. Luther använde i detta avseende den icke-smickrande illustrationen av en åsna som rids av sin herre. I andliga frågor är vi som åsnor, som antingen rids av djävulen eller av Kristus. Obermans diskurs kring ”människan som en åsna” är en förtjusande förklaring av denna analogi av Luther. Han skriver: ”För Luther är människan *inte* åsnan som, förslöad av okunskap, inte kan välja mellan två höstackar – utbildning kan hjälpa den åsnan. Nej, människans villkor beror inte på bredden i hennes utbildning utan på hennes existentiella belägenhet som en ’åsna’ riden antingen av Gud eller djävulen, men utan någon valfrihet i det avseendet, ingen beslutsfrihet, inget tillfälle till självbestämmande” (Oberman, Heiko [1990]: *Luther: Mannen mellan Gud och djävulen*, s 219. Image Books, Doubleday, New York)

7 Rom 5:17, Ef 2:10, 4:13-15

handlar vi som vi är. God frukt kommer från ett gott träd liksom dålig frukt kommer från ett dåligt träd. Druvor kommer från vinrankor därför att det är så Gud har gjort dem. Jesus lärde att han är vinstocken och att vi är grenarna, och att vi, när vi blir kvar i honom, kan frambringa några ganska goda vinskördar. Vad vi gör kommer av vad vi är. Det är så Gud har kopplat samman vårt väsende och vårt handlande. Det finns frihet här, därför att det är så Gud har utformat oss till att vara, men det finns ingen autonomi. Detta är än en gång Aristoteles kastad över ända. Aristoteles lärde att vi blir fulländade i vårt väsen genom en fördjupad förbättring av våra handlingar. *Att göra* är en investering i *att bliva* – på gott och ont. Av denna anledning betraktade Luther Aristoteles’ *Nikomachiska etik* som en djävul, eftersom den går mot hela betydelsen av Guds skapelse- och frälsningsverk.

Luther påpekade i sina Heidelberg-teser att ”Guds kärlek inte finner utan skapar det som behagar den” (AE 31:41 [tes 28]). Gud kommer aldrig till oss som en tiggare – med mössan i hand – och hoppas få vad han vill ha av oss. (Gud skulle verkligen vilja att du blev kristen. Vad tycker du om det? Vad sägs?) Vad än Gud vill gör han helt själv. Han behöver ingen hjälp av oss. Den allmänna tolkande rubriken för Bibeln är detta: vad än Gud befäller skapar Gud. Vad än Gud kräver ger Gud. Han befällde skapelsen av mänskliga varelser i Genesis 1 och genom kraften av hans ord blev det så. Han kräver oss på fullständig rättfärdighet i sin lag, och han ger oss just detta i Kristi rättfärdighet genom evangeliet. I det förordar han tro, och det är vad han skapar genom Andens kraft genom Kristi ord.⁸ Hans återlösande vilja är att vi blir en ny skapelse i Kristus, och det är just vad han formar genom kraften av det frälsande ordet i dopets vatten. Vi är sådana som han har gjort oss och gjort om oss; och vi gör så som vi är i överensstämmelse med hans ord och verk.

Klosterliv i församlingen

Man kan dra slutsatsen att om Gud har fött oss på nytt för att bli slavar åt Herren Jesus, måste vi framför allt tjäna och lyda honom. Det är verkligen så som mycket av teologin i kyrkan genom tiderna har sett det. Den kristne har kallats till ett liv, bunden av en högre kallelse, för att utföra särskilda andliga gärningar för vår Herre Jesus av lydnad mot honom. Ju frommare man är desto mer tid av sitt liv ägnar man åt att göra dem. En sådan idé blomstrade i medeltida klosterliv. Man går i kloster för att utföra superandliga gärningar för sin förtjänst och till förmån för Kristus. Idag ser vi resterna av sådant tänkande också i våra lutherska församlingar. Vi fantiserar ihop särskilda handlingar för att tjäna Jesus i våra församlingar, och sedan vädjar vi till våra medlemmar att komma och utföra dem regelbundet. Församlingar som kan fylla kalendern med sådana aktiviteter kallas ”levande”. Och de som beflitar sig med att utföra dem kallas ”aktiva medlemmar”. Vi kallar detta för klosterliv i församlingen,⁹ och det är en missförståelse i fråga om kristen fromhet och gärning.¹⁰

Att gå in i kampen mot världen är att lämna klostrets och kyrkobyggnadens lokaliteter och låta sina talanger och sin energi ta värvning i livets timliga ordningar – för att vara till någon jordisk nytta. I Luthers tänkande är det att göra saker i

8 Rom 1:16, 10:17, 1 Kor 12:3

9 Eng. ”congregational monasticism” (ÖA)

10 För en mer utförlig diskussion kring falsk fromhet, som kommer till uttryck i klosterliv och i samtida former av samma företeelse i församlingar se min uppsats: ”The Outer Limits of a Lutheran Piety”, *LOGIA 3, nr 1* (Epiphany 1994): s 4-10

➤ detta liv lite bättre. Det kristna livet förkunnar tjänst åt nästan för dennes välfärd. Jag har poängterat detta på andra ställen, men det passar också här. Vi kan inte tjäna Herren Jesus direkt av två ganska icke-smickrande anledningar. Det första är att vi inte har någonting han behöver. Det andra – lika icke-smickrande – är att vad vi än har som är värt någonting har han gett oss. Tron genererar kärlek, och Gud skulle få oss att kanalisera vår fruktan, kärlek och tillit till honom (saker som går som hand i handske med att vara en ny skapelse i Kristus) genom att som förvaltare förmedla de välsignelser som Gud har anförtrott åt oss. Han knyter våra gärningar till vår nästa och ger oss några viktiga saker att göra i detta liv. Samtidigt skolar han oss i den ömma konsten att älska – någonting som vi skall göra under en evighets tid. Sedan gör han detta arrangemang: att tjäna nästan i tro erkänns som tjänst riktad till honom, även när den tjänsten riktas till dem som man skulle kunna betrakta som de minsta av hans bröder.¹¹

Tjänsten åt nästan skall förstås på ett tvåfaldigt vis: på evangeliets vis och på lagens vis. Som en ny skapelse i Kristus består denna tjänst i de tvingande kraven från tacksamheten och kärleken. På evangeliets vis tjänar vi nästan utav ljuvlig tacksamhet för allt som vår Herre har gjort och gett åt oss.¹² Detta är en bunden frihet från alla bekymmer för vår egen välfärd, då dessa finner vila i de säkrade gåvorna och löftena från Kristus. Dessutom tjänar vi vår nästa av kärlek eftersom det är just vad den nya skapelsen är skapad till att göra. Vi är Guds alster och vi gör som vi är. Dessa realiteter underbygger den vanligtvis utlärdade ”eftersom-man-vill”-sidan av saker och ting. Detta är den ljuvliga tjänsten av kärlek. Nästan blir en älskad och det är kärlekens nödtvång att tjäna och ge gåvor för hennes välfärd. Lilla Suzie faller och skrubbar knäna. Hennes kärleksfulla mor lyfter upp henne, tröstar henne och ser om hennes skada. Om vi nu skulle vara så påflugna att vi frågade modern varför hon gjorde så, om hon trodde att hon var tvungen, skulle hon säkert tro att vi var tokiga. Kärleksgärningar har tjänst omkring sig – till och med ett nödtvång – eftersom man är fångad av behoven hos en älskad, men juridiska övervägningar av plikt och beräkning har ingen plats. Sådan är tjänsten för nästan då den kristne betraktas i ljuset av realiteten i den nya skapelsen i Kristus, frambringad ur dopets vatten.

Det finns dock en annan sida av tjänsten åt nästan, eftersom det finns en annan sida hos den kristne. Åtskild från Kristus förblir den kristne en köttlig syndare, såld som slav under synden i vilken det inte finns någonting gott och ingenting gott kommer ut.¹³ Tjänsten för nästan ger den kristne ett sammanhang att fortsätta att kuva och tygla köttet i. Dessutom är det en betydande kulle på slagfältet där andlig krigföring är att anfälla världen, köttet och djävulen. Vi skall säga åt våra barn: ”Du vill

inte?... Nå, du *måste*.” Detta är tjänst hos nästan på lagens vis.

Vi behöver vara mycket tydliga med det här. Det finns ingen självständighet i tjänsten för nästan. Det finns ingen självständighet i vårt handlande, eller i fostran av våra barns handlande. Vi kan tvingas av kärleken till Kristus och uppslukad av vår nästas behov, vi kan tvingas av lagen och tjäna vår nästa för vårt eget bästa, eller såsom det ofta är fallet, vi kan tvingas av både och.¹⁴ Det är en win-win situation i vardera riktningen. I den paradoxala fostran av våra barn, som tar itu med tjänsten för nästan, skall vi använda disciplin med hela dess belönings- och bestraffningssystem för att lära vad ”det feta obarmhärtiga egot”¹⁵ i alla våra barn behöver förstå: livet kommer att gå bättre för dem om de följer reglerna än om de bryter dem. Vi kallar sådan tjänst som härrör från disciplin för ”borgerlig rättfärdighet”. Det är till sitt väsen stoff av gudlighet; det är stoff av praktisk vishet. Så vi lär våra barn: ”Gör dig själv en tjänst och följ reglerna!”

Ett gott träd bär det som Herren betraktar som god frukt, och ett dåligt träd bär det som betraktas som dålig frukt. Men Herren kan använda det ena eller båda för att föda vår nästa alldeles tillfredsställande. Genom evangeliet skapas tro och tjänsten i kärlek; och genom lagen skapas disciplin. Både lag och evangelium behövs för att fostra till tjänst åt nästan.

Att fostra barnen till att leva i nådens frihet och tjänst åt nästan motsvarar ett dubbelt medborgarskap, som Gud har kallat alla sina barn att inneha som den Kämpande kyrkan. Under Kristi herradöme är vi på en och samma gång medborgare i Guds rike och världsliga jordiska samhällen. Vi lever ett säkert liv som tiggare efter den nåd som gör oss fria, och vi lever betydelsefulla liv med arbeten som förbinder oss med våra nästan. Dessa är de stora och underfulla sanningarna om den grundläggande identiteten hos oss alla, våra barn inkluderade – ja, även de minsta av dem. Dessa barn är helt enkelt utlånade till oss av deras himmelske Fader och, genom adoption, deras Broder i evangeliet.

Låt oss lägga bort glittret, fingerfärgen och de löjliga sakerna som gör vi gör i den kristna undervisningens namn och lära ut denna paradoxala identitet hos livet i Kristi kors. Låt oss på rätt sätt dela sanningens ord genom att lära och tillämpa Guds lag och hans evangelium, så att våra barn skulle kunna anamma en livslång vana av att dö för att leva, dö från synden och stå upp till förnyelse av livet. Att tjäna Kristus genom nästans behov som herrar över allt, ingen tack skyldig, samt som tjänare av alla och underställda alla. Låt oss fostra våra barn med det målet och det fasta hoppet att de – den dag då man samlar ihop din jordiska familj i frälsningens fullhet, genom Guds nåd – alla kommer att vara där.

11 Jämför Jesu undervisning om färens gärningar på domedagen i Matt 25:31-40.

12 Vi tjänar p.g.a. en känsla av lojalitet mot Kristus, som är Herren, och har gjort oss till tjänare/slavar – inte p.g.a. en känsla av lagens tvång utan av nåd. Ett liv i tjänst rinner till från en anda under nåd, inte lag.

13 Se aposteln Paulus’ beskrivning i Rom 7:14-20. Luther uttryckte denna *du-gör-som-du-är*-förståelse mellan tro och otro på följande sätt: ”Så är det med människans gärningar. Som människan är, antingen en troende eller icke-troende, är det också med hennes gärningar – goda, om de utförs i tro, onda, om de utförs i otro. Men motsatsen är inte sann, att gärningarna antingen gör människan till troende eller icke-troende” (AE 31:361).

14 Forde uttryckte denna dualitet i motivationen som ganska typisk för vanliga helgon, och så mycket mer så. ”För att vara realistiska måste vi utan tvivel säga om denna sida av *eschaton*, att i våra verkliga gärningar finns någonting av en blandning av att *måsta* och att *vilja*, kanske till och med bra mycket mer av det förra än av det senare. Men vi får inte förlora hoppet, visionen som inspirerats av det absolut ovillkorliga löftet, ur sikte. Ty till sist kommer detta ensamt att överleva – sann helgelse” (Forde: *Justification*, s 57).

15 En förtjusande term för det moraliska livets huvudfiende myntad av Iris Murdoch. Se hennes *Sovereignty of Good*, s 52, 66 (1970. Rutledge & Kegan Paul).

Recension av Tomas Appelqvists avhandling: **Bönen i den Helige Andes Tempel** – Människosyn och kyrkosyn i Martin Luthers böneteologi Av Patrik Toräng

Recensenten är teologie doktor och präst i S:t Markus församling i Lund.

Recension av Bönen i den Helige Andes Tempel – Människosyn och kyrkosyn i Martin Luthers böneteologi. Artos och Norma bokförlag, Skellefteå, 2009. 316 sidor. Avhandlingen försvarades vid CTR i Lund den 1 oktober 2009.

”Jag saknar en mer reflexiv och kritisk hållning som är tydlig med att Luther inte alltid har de rätta svaren. Här finns inte tillstymmelse till genusmedvetenhet. Människa är lika med man ...”. Dessa ord ur Elisabeth Gerles (i övrigt positiva) recension av Tomas Appelqvists avhandling i Svensk Kyrkotidning (2009: 51-52) bör motivera envar som uppskattar sakliga religionsvetenskapliga undersökningar som inte låtit sig styras av det dagsaktuella ideologiska klimatet, att stifta bekantskap med studien i fråga. Avhandlingen – enligt uppgift den första omfattande granskningen av Martin Luthers böneteologi sedan 1970-talet – är en gedigen undersökning av ett stort antal texter där reformatorn ger uttryck för sin syn på den kristna bönen. Den framställda tesen är att ”uppfyllelsen av Guds bud, främst Dekalogens bud, i Luthers böneteologi är ett centrum som får påtagliga konsekvenser både för hur människan ser på sig själv som en samhällsvarelse och på sin plats i kyrkan, som en del av Kristi kropp.”

En grundlig källstudie

Stor uppmärksamhet ägnas åt reformatorns utläggningar av Fader vår i olika kateketiska skrifter, eller, mer precist, ”skrifter som diskuterar ’Fader vår’ på ett sådant sätt att börens förhållande till de två övriga huvudstyckena i katekesen, Dekalogen (”Tio Guds bud”) och Credo, kan studeras utifrån den framställning som ges i den aktuella texten.” Denna undersökning ger ett fundament ”som mer detaljerade slutsatser kring Luthers böneteologi bör vara konsistenta med om de skall anses vara karakteristiska för Luthers böneteologi i stort”.

Appelqvist erinrar om att bönen Fader vår var mycket viktig för Luther. I ett brev till vännen Peter Beskendorf skriver reformatorn: ”Ännu idag suger jag på Fader vår som ett barn, dricker och äter av den såsom en gammal människa och kan aldrig bli mätt. Den är den bästa bönen, till och med bättre än Psaltaren (som jag också har mycket kär) ...”. Citatet erinrar om att Martin Luthers böneteologi måste

studeras i ljuset av hans spiritualitet. Liksom hos alla äkta kyrkomän var teologin för Luther organiskt förbunden med det personliga andliga livet.

Studiet av Fader vår följs av en granskning av Luthers tolkning av några utvalda psaltarpsalmer. Psaltaren var en bibelbok som Luther skattade mycket högt. Han kallade den en ”minibibel” som sammanfattar och ger konkret uttryck åt alla läror som hör till den kristna trons centrum. Syftet med denna del av avhandlingen, där kortare avsnitt i källmaterialets studeras i dialog med sekundärlitteratur, är ”att undersöka om de aspekter som framkommer i Luthers kateketiska skrifter också behandlas på ett liknande sätt i en utomkateketisk kontext.”

Efter dessa båda textstudier diskuteras resultatet i relation till tidigare teologihistorisk forskning med olika infallsvinklar på Luthers teologi. Undersökningen avslutas med en presentation av sidor i Martin Luthers böneteologi som enligt författaren bör bli föremål för ytterligare forskning. Avhandlingen är försedd med bibelhänvisnings-, person- och sakregister.

Bönen och buden

Studien inleds alltså med en utförlig undersökning av Martin Luthers tolkning av Fader vår. Genom citat och hänvisningar underbyggs tesen om Dekalogens betydelse i Martin Luthers böneteologi. I *En liten bok om bönen* hävdar t.ex. Luther att uppfyllelsen av buden gör människan salig. Medicinen för saliggörandet är innehållet i trosbekännelsen, medan bedjandet av Fader vår skulle kunna ses som själva läkeprocessen. I sina *Katekespredikningar* slår Luther fast att bönen är de fromma människorna främsta verk i världen. En kristen människa bör alltid be, sucka, och önska att hon skall uppfylla de tio buden och bli from och salig. En sådan klagan, *gemitus*, är den allra viktigaste bönen, som blir hörd av Gud.

I skriften *Om goda gärningar* kan man ta del av reformatorns syn på sambandet mellan Dekalogen och bönepunkterna i Fader vår: Inledningsorden ”Fader vår som är i himmelen” syftar på första budet; ”Helgat varde ditt namn” motsvarar det som sägs i andra budet; ”Tillkomme ditt rike” svarar mot det tredje budet, och ”Ske din vilja, såsom i him-

melen, så ock på jorden” är en bön om att Dekalogens andra tavla skall förverkligas.

Även i sin utläggning av Psaltaren lyfter reformatorn fram budens betydelse. Inte minst tolkningen av den andra psaltarsalmen innehåller en rad exempel på hur Dekalogen kan ses som en ledstjärna i kristenlivet.

Uppbyggliga lärdomar

I den fylliga framställningen får läsaren sig till livs åtskilliga uppbyggliga lärdomar. Här följer ett litet axplock av dessa.

Luther ställer i sina kommentarer till Bergspredikan upp fyra eller fem förutsättningar som fordras för att en bön skall vara ”rätt”, nämligen: Guds bud, Guds löfte, bedjarens nöd och bedjarens rätta tro, det vill säga att bedjaren inte tvivlar på att Gud hör vederbörandes bön. Luther nämner även att allt skall ske i Kristi namn.

Då Luther i Stora katekesen hänvisar till Bibelns löften om bönhörelse, drar han bl.a. slutsatsen att den som ej ber vanhedar Gud som givit dessa löften. Han understryker även att det är ett Herrens bud att be. Den som inte ber för att denne känner sig ovärdig gör sig än mer ovärdig genom att inte hörsamma Guds befallning att be.

I kommentarerna till Bergspredikan talar Luther bl.a. om den inre bönen. Med hjälp av denna tar människan del i utbredandet av Guds namn, ära och rike genom sina vardagliga sysslor. Men han betonar också den yttre bönen: ”Dessutom skall den [yttre bönen] också praktiseras gemensamt, när man kommer samman för att betrakta Guds ord och därefter tackar och anropar Gud angående den gemensamma nöden.” ”Dessa sammankomster bör [...] ske offentligt och på särskilda bestämda platser och tider, vilka erbjuder en värdefull bön och ett starkt värn mot djävulen och hans anslag, eftersom hela kristenheten där står enig och samlad och ju starkare bönen är, desto snarare blir den hörd samt desto mera verksam.” ”... allt gott som kommer till stånd och är varaktigt, både i det andliga och i det världsliga regementet, det bärs upp av bönen.”

Det blir inte någon god bön om man bara ber för sina egna behov. Den rätta kärleksordningens bön är att be för alla människor och hela kyrkan. Luther uppmanar, då han kommenterar den fjärde bönen¹, till förbön för alla ”präster, prelater och regenter” med motiveringen att brödet måste ges till människorna genom prästerna. Dessa skall ej betraktas som bara människor utan som ledare genom vilka Gud regerar. Visst begår dessa män synder, men synden upphäver inte värdet av ämbetet som sådant. Med hänvisning till Lukas 10:2 hävdar Luther att skördens Herre är Kristus, att arbetarna är prelater och regenterna som predikar Kristus och regerar folket (vingården) genom det gudomliga ordet. När man har att göra med en undermålig präst skall man inte döma honom personligen utan se honom som ett verktyg Gud använder för att straffa alla människor eftersom de inte har bätt Fader vår och efterfrågat det dagliga brödet. Luther säger också att det svåraste straff Gud någonsin skickat är dåliga regenter som förhindrar att Guds ord kommer till människorna genom goda, välutbildade präster.

I sina kommentarer till den femte bönen²: ”Och förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro” lär Luther att man inte, såsom de ”högfärdiga heliga”, under ett gott sken, skall tala vitt och brett om andras synder. Istället skall man tillrättavisa mellan fyra ögon. De som gläds åt andras synder orenar sig mer än dem som har begått synderna. Orden i Matteus 18:15ff tolkar Luther som ett uttryck för något som redan den naturliga lagen kan lära en människa, nämligen att man bör tåga om andras synder eftersom man helst vill tåga om sina egna. Förtal är fiendskap mot naturens ordning eftersom man därigenom angriper medlemmar av det egna släktet. ”Istället för att förtala bör alla tänka på att de är syndare inför Gud och att de allra flesta faller i svår synd någon gång under livet.”

Sjätte bönen³ bör förstås som en hjälp om bistånd av Gud i anfåktelsen. Man skall inte be om att slippa anfåktelser utan om att slippa falla. Anfåktelserna har som syfte att ge övning i tålmod och ödmjukhet. I de texter som Appelqvist studerat nämns anfåktelsen som något som förenar alla kristna. Denna innebär att den kristna får uppleva hur man töms på allt eget och fylls av Kristi rättfärdighet. Denna troskamp är en del av kyrkans väsen.

I utläggningen till Psaltarsalm 2:4 (”Han som tronar i himlen ler, Herren ser på dem med löje”) konstaterar Luther att de kristna ofta har svårt att skratta åt kyrkans fiender. Det beror på att de ser mer på det synliga än på det osynliga. Istället borde de inse att de som tror på Kristus genom tron och ordet är i den himmel där Herren bor, även om de i köttet måste leva kvar på jorden. Den insikt som gör att man kan skratta åt sina motståndare värderar Luther så högt att han hävdar att man då bör anses som en sann teologie doktor.

Fyra modeller

Appelqvist lyfter fram fyra olika modeller som lyfter fram viktiga sidor i Martin Luthers teologi. Samtliga fyra synsätt har, menar författaren, något viktigt att säga, samtidigt som de i vissa avseenden behöver korrigeras. Appelqvist använder resultaten av sin egen undersökning samt iakttagelser hos andra forskare för att justera de fyra modellerna. Resonemanget kan sammanfattas som följer, med utgångspunkt i inslag i Martin Luthers undervisning om bönen.

Bönen ”ske din vilja” innebär ett erkännande av att människan ej av naturen vill det som Gud vill, varför man ber att ens syndiga egenvilja skall brytas, liksom djävulens anslag som styr den onda egenviljan för sina syften⁴. Denna sanning är ett viktigt inslag i den första modellen som lyfter fram Martin Luthers understrykande av att människan i sig själv är en syndare som är i behov av den tillräknade rättfärdighet som vinnas genom tron på Guds nåd i Jesus Kristus.

I de senare skrifterna har den inre bönen en stark kopp-

2 Utläggning och tolkning av det heliga ”Fader vår”; Utläggning av ”Fader vår” på tyska för enfaldigt folk

3 Utläggning av ”Fader vår” på tyska för enfaldigt lekfolk; Stora katekesen.

4 Utläggning och tolkning av det heliga ”Fader vår”; Utläggning av ”Fader vår” på tyska för enfaldigt lekfolk; En kort form, att förstå och be ”Fader vår”; Stora katekesen

1 Utläggning och tolkning av det heliga ”Fader vår”; Utläggning av ”Fader vår” på tyska för enfaldigt lekfolk; En kort form, att förstå och be ”Fader vår”.

ling till Dekalogens bud och arbetet i vardagen. År 1535 kan Luther kalla människans arbete för bön, och i Stora katekesen betonar Luther, i sin analys av den fjärde bönen i Fader vår, de jordiska aspekterna av det dagliga brödet. Dessa tankar är något som forskare som företräder den *andra* modellen, bl.a. Gustaf Wingren, tagit fasta på. I Martin Luthers teologi är det inte bara den personliga Gudsrelationen grundad på syndarens tillit till Guds nåd i Jesus Kristus som är viktig. Betydelsefullt är också det faktum att Kristustron ger den troende frimodighet att leva sitt liv med Gud i den jordiska kallelisen, sin nästa till tjänst.

Beträffande den fjärde bönen⁵ inskärper Luther betydelsen av att den kristne ber som medlem i Guds folk: Ordet ”oss” har som en av sina uppgifter att urskilja de kristna människorna från andra människor på jorden. Den som ber med och för Guds folk kan också vara viss om att Guds folk ber för denne. Luther betonar i tidiga skrifter att dagligt bröd här syftar både på andligt och lekamligt bröd. Eftersom själen är en ande hungrar den efter andligt bröd på samma sätt som kroppen hungrar efter vanligt jordiskt bröd. Med hänvisning till Matteus 4:4 slår Luther fast att själen hålls vid liv genom att höra det gudomliga ordet, d.v.s. Kristus och allt vad han sagt och gjort för oss människor. Den som på detta sätt bespisas av Kristus blir dragen upp till ett annat och högre väsen, så att han går från att vara ett vredens och naturens barn till att vara ett nådens barn.

Detta synsätt stöder en viktig iakttagelse hos forskare som företräder den *tredje* modellen (bl.a. Carl Axel Aurelius som var opponent vid disputationen). Luthers lära om kristenlivet i den jordiska kallelisen måste förstås i ljuset av att detta liv levs såsom medlem i Guds folk. Den andra modellens företrädare tenderar glömma det för Luther så självklara, nämligen att kristenlivet har det sakramentala livet i kyrkan som förutsättning och att trons folk står i motsättning till ”världen”. Appelqvist noterar också att den andra modellens anhängare ofta inte beaktar att Luthers kritik mot helgonens självvalda gärningar grundas i dekalogens beskrivning av Guds vilja. För att handla i enlighet med vad Gud vill, gäller det att hålla sig till vad Gud uttryckligen befallt i sitt ord. Det räcker inte med skapelsegivna insikter.

Till den *fjärde* modellens företrädare hör finska lutherforskare som tar fasta på att Gudsrelationen hos Luther innebär en verklig – ”real-ontisk” – förening mellan Gud och människa. Martin Luther instämmer i Bernhard av Clairvaux’ mening att en människa visserligen kan ha en fri vilja, men inte vilja väl om inte Gud griper in och tar över hennes vilja. De som menar sig ha en god vilja misstar sig på sin onda natur. De är ”högfärdiga heliga” som Luther betraktar som de farligaste människorna på jorden. När människan fått sin vilja genombruten av Gud och överlåtit sig helt åt Guds vilja, kommer Guds rike in i henne, dödar Adam och gör det möjligt för Kristus att regera i henne. När detta sker, har människan blivit ett sådant hus som i Ps 84:5 skildras som ett hus där Gud oupphörligen lovas. I *Stora katekesen* låter Luther förstå att målet med den tredje bönen är att en enskild människa skall dras in i den kosmiska process varvid hon förenas med Guds vilja och därmed blir ett redskap i kampen mot

djävulen. På vägen mot det kosmiska slutmålet gör nåden som människan hela tiden får ta emot, att hon blir en ny och alltmer fullkomlig människa.

Genom att uppmärksamma denna undervisning hos Luther korrigeras en brist i den tredje modellen som består i att man ej tillräckligt noterat helgelsens och eskatologins roll i reformatorns teologi.

Slutsatser

Man skulle kunna sammanfatta Appelqvists slutsats enligt följande.

Det kanske vanligaste sättet att uttrycka rättfärdiggörelsen – syndernas förlåtelse för Kristi skull – är inte det enda sättet att återge trons centrum hos Luther. Buduppfyllelsen är också en viktig aspekt. Utifrån orden i 1 Kor 6:12ff, där den troende människans kropp skildras som ett tempel för Anden, talar Luther ofta om den kristne som Guds hus. Den Helige Ande utrustar Guds barn i vardagen att offra tacket och lovet offer och därigenom att fungera som liturg för att fullgöra sin världsliga kallelse. Eftersom hon inte klarar detta fullt ut måste hon söka sig till Guds förlåtelse och Kristi rättfärdighet. De gärningar som finns inskrivna i henne redan på skapelseplanet aktiveras först när hon söker sig till det sakramentala livet som finns i Kyrkan. Människan befinner sig i två rörelser i förhållande till Guds rättfärdighet. Dekalogen driver den syndmedvetna människan att söka Jesu rättfärdighet i trosbekännelsens innehåll. Den så rättfärdiggjorda människan drivs att förverkliga Dekalogens (och skapelseordningens) bud i kallelisen.

I Luthers kyrkosyn verkar två perspektiv sida vid sida utan att Luther ser någon motsättning mellan dem. Kyrkan skildras *dels* som ett synliggörande av Guds rike, en återspeglning av skapelsens villkor före syndafallet, *dels* som en gemenskap av människor som gestaltar sina liv i enlighet med en bestämd övertygelse. Utifrån föreställningen om Kristi ”real-ontiska” närvaro i troende människor kan en eventuell motsättning mellan perspektiven överbryggas. Kristus som trons ”form” är den egentlige kyrkobyggaren samtidigt som de Kristustroende människorna är indragna i processen. Detta innebär att de är aktiva subjekt i en Kyrka vars framväxt ger konkreta resultat. I Luthers böneteologi skildras Kyrkan som människor som står i en speciell relation till Gud och som vill uppfylla Dekalogens bud. Det är en följd av denna etiska aspekt av Luthers kyrkosyn att troende människor förutsätts verka för att stärka gemenskapen i Kristi kropp och för att göra denna mera synlig. Ett exempel på detta ”är de ständigt återkommande uppmaningarna till de troende att be för prästerna, så att de blir framgångsrika i sin undervisning och sin styrning av kyrkan, en styrning som bland annan skall förhindra att det uppstår sekter.”

Appelqvist menar, med stöd av ovannämnda resonemang, att Luthers kyrkosyn kan karaktäriseras som etisk. Han understryker slutsatsen i Tomas Nygrens avhandling om lag och evangelium, att kristen frihet i lutherdomen inte bara är frihet *från* syndens, djävulens och dödens slaveri, utan en frihet *till* att göra gott.

Samtidigt noteras att Luther inte lyfter fram de goda gärningarna som ett speciellt Kyrkans kännetecken i den skrift där han utförligt behandlar dessa tecken, nämligen i *Om koncilierna och kyrkan* (1539) (–* även om de goda gärningarna

⁵ Utläggning och tolkning av det heliga ”Fader vår”; Utläggning av ”Fader vår” på tyska för enfaldigt lekfolk; En kort form, att förstå och be ”Fader vår”

finns med i de två kännetecken som heter bönen och korset.). Anledningen är insikten att alla människor, inte bara kristna, kan göra gott. Appelqvist tar också fasta på Luthers polemik mot dem som hävdar Kyrkan är fullkomlig och utan brist. Så är det inte eftersom Kyrkan ännu ej är i evigheten. Luther ser Kyrkan som ett skeende där de troende ständigt håller fast vid den rena läran, dödar sin gamla människa och ikläder sig den nya människan. Kyrkan består av människor som hela tiden ber Gud och varandra om förlåtelse. Att Kyrkan bryter fram genom att människor blir medvetna om sin synd och öppet erkänner denna är, enligt Luther, ett värn mot olika kätterier vilka ofta hävdar att kyrkan måste vara felfri.

Man kan kanske tycka att denna bild av en kristenhet bestående av idel syndare som lever av Guds nåd rimmar mindre väl med associationer som begreppet ”etisk kyrkosyn” lätt kan väcka. Nämligen att huvudangelägenheten för Kyrkans medlemmar skulle vara att framstå som moraliskt oförvitliga. Å andra sidan är förhållandet till Guds lags *etiska* krav på oss människor något som ständigt upptar den kristnes tankar och attityder. Denna sida av kristenlivet behöver inte alls handla om en strävan efter moralisk perfektionism. Den kan också bestå i ett ständigt tillbakaväandande till Guds nåd i Jesus Kristus för att få hjälp att stå ut med sig själv och motiveras att hanka sig vidare genom jordelivet mot det eviga, himmelska slutmålet. Detta trots så mycket av allt man tänker, säger och gör, inte håller måttet, varken i ens egna, i omgivningens eller i Skaparens ögon.

* * *

Appelqvists mycket lärorika och intressanta avhandling understryker med rätta en viktig aspekt som nog ofta glöms bort också av ”lutherska kristna”: Gudsrelationen, som skapas genom syndarens tro på Guds nåd i Jesus Kristus, tar sig ett konkret uttryck inte minst på det etiska planet. Dekalogen, skapelseordningen, tväregegens- och treståndsläran är därvid avgörande vägvisare utan vilka kristenlivet inte kan finna sin form i denna världen. Denna lärdom är viktig att notera i en tid då mycken normlöshet ofta hyllas som ”kristen frihet”.

Det är angeläget, inte minst i sammanhang som vill vara trogna mot den lutherska reformationens teologi, att man är medveten om risken att ta det alltför lättvindigt med Guds Heliga Lag. I teorin framhäver man i sådana sammanhang gärna sanningen att den kristne lever ”i världen” men inte ”av världen”. I praktiken är emellertid faran stor att man låter sanningen som heter ”frälsning av nåd allena” bli en huvudkudde som låter en somna in i en livsstil präglad av den osunda materialism och sinnliga njutningslystnad som i så hög grad genomsyrar västerlandet av idag.

Under sådana förhållanden är det viktigt att reflektera över hur de kristna skulle kunna gå i bräsch för att vara en ”motkultur” som visar på ett sannare sätt att leva. Den sida av det kristna församlingslivet som kallas ”gemenskapen” (jfr Apg. 2:42) är då viktig att ta fasta på: Kristna är, liksom alla människor, sociala varelser som i hög grad formar sina beteendemönster under påverkan av sin närmaste omgivning. En kristen församling som förmår uppmuntra och understödja ett leverne som på ett positivt sätt bryter av från den i många avseenden osunda livsstil som präglar vår kultur, är en Guds gåva till sitt folk; en gåva som kan ses som en bönhörelse av orden ”ske Din vilja, såsom i himmelen, så ock på jorden”.

Ett annat berikande sätt att lyfta fram Lagens betydelse är, menar undertecknad, en reflexion över vår västerländska, tidigare kristna civilisation, i ljuset av Dekalogens, skapelseordningens, tväregegens- och treståndsläranens innebörd i reformatörernas teologi. Faktum är att det djupgående kritiska resonemang kring den ”moderna kulturen” som varit förhållandevis vanligt i romersk-katolsk tradition är mindre framträdande i protestantiska sammanhang. I de senare nöjer man sig i allmänhet med att ta ställning i enskilda etiska frågor, men tenderar att försumma att kritiskt granska vår civilisation som en helhet. Ett skäl till detta kan vara att en sådan reflexion, om den skall vara meningsfull och intressant, måste vara beredd att föra resonemanget till dess ”yttersta konsekvenser”. Fullföljer man sådana intentioner kan detta i sin tur innebära att man sätter fingret på möjliga orsaker till de många tendenser som indikerar vår civilisations sönderfall, på ett sätt som inte är ”ideologiskt rumsrent” i dagens svenska debattklimat.

En tänkvärd sak som utmärker en kristen civilisationskritik är dess förutsättningar att förena kristna över samfundsgränserna: Vi har ju här att göra med en reflexion kring vår kultur i ljuset av en allmänkristen etik som i många avseenden är gemensam för alla som bekänner sig till någon form av ”klassisk kristen tro”.

Hur förhåller sig då bönen till denna problematik? För det första kan man ta fasta på en grundläggande sanning som lyfts fram i Appelqvists Lutherstudie, nämligen att Gud hör sitt folks böner! En ökad insikt bland Guds barn om vikten av att låta en strävan att ta Guds lag på större allvar i det egna livet beledsagas av bön om att Guds vilja åter må bli den etiska normen i västerlandet, är förvisso till välsignelse. Så är det eftersom Herren har lovat höra sådana böner. En annan sak som kan lyftas fram är, att bönen närvaro i en reflexion kring den kristna etiken förhindrar att denna senare urartar till inomvärldslig moralism: Huvudsaken är ju inte hur människor av en viss övertygelse försöker påverka vår livsstil genom argument och egna ansträngningar. Istället är det så – vilket framhävs i studien ifråga – att den kristna bönen har sin källa i Guds Andes verkliga (”real-ontiska”) närvaro i den bedjande människan. Det innebär att ett gott etiskt förhållningssätt i ett kristet sammanhang är en frukt av Guds eget verkande i förlåtna jesustroende syndare som Han tagit i sin tjänst.

Ett sätt att reflektera över Guds lag i relation till kristen bön är att i lokalförsamlingen studera Fader vår och Psaltarens böner och dessas betydelse för den kristna etiken. Studiet kan med fördel berikas av Martin Luthers undervisning i ämnet. Exempel på fördjupningslitteratur som i så fall kan rekommenderas, är utvalda delar av avhandlingen som recenserats i denna artikel!